

odpadlo bo, ker nima tistega potrebnega živeža, katerega dobiva po listji ali perji. Tako cvetje se ne more zadosti izgoditi in na lesu urasti. Tako češnje, češplje, ki cveto vsako leto, pa malokdaj v perji, obrode malokdaj. Če se tako drevje kakih 8 do 10 dni prej okoli korenin okopá, in z brinovimi ali pa smrekovimi vejami ali s snegom, ledom ali blatom korenine pokrijejo, zadrži se razcvit tudi skoraj za toliko dni; v tem se začno lesni in listni popki razvijati in drevo cvete potlej v perji. Pa ne vem, če bi to vselej in povsod gotovo pomagalo.

Če bi sadje preveč cvelo, ostalo bi ga tudi malo. Pomaga če se takrat takemu drevesu korenine zalivajo, prej pa v tisti vodi živalski ostanki: kosti, rogovi, usnjevi obrezki itd. kuhajo. Če ob sadnem cvetju dežuje, da se rodilni prah ne more v dno sadnega ploda osuti, ter ga tudi čebelice ne preneso, izkazi se cvetje. Pomaga pa, če drevo časi pomaješ.

Razne reči.

* Kako se pokončava voluhar ali velika povrtna miš? Ako se na kakem vrtu, ali v cvetličnjaku, po zgodnjih gredah, ali drevesnicah zarede te jako škodljive živali, pokončaš jih najlaže z vodo. Vzemi tri ali štiri delavce, dva naj nosita vodo, tretji ali četrti naj jo pa vliva v odprte luknje tako dolgo, dokler bodo polne. Dolgo ti ne bode treba čakati, pa bodo prišle miši ven, sedaj jih pa lahko s palico ali metlo pobiješ. Posebno dobro je pa tako ravnanje še zaradi tega, ker vse mlade miši tudi poginejo po gnezdih svojih. Tako delam že več let in sem vselej popolnoma pokončal vse škodljive voluharje.

* Češnjevi reclji, ki jih povsod mečejo v smeti, tudi niso brez vrednosti, kakor trdi „L. W. Z. für Thüringen“. Ako se reclji takrat, kadar se češnje zobljejo, spravljajo v papir in se potem v senci posuše ter se, kadar je treba, prav tako, kakor iz čaja, napravi iz njih pijača pa se jej pridene nekaj cukra, služi ta pijača posebno dobro proti nahodu in pa proti kašlju malih otrok.

* Kako se dobi debelo sadje. Da dobimo jako debelo sadje, moramo ga, dokler raste, nekajkrat poškopiti z raztopnino iz 80 gramov železnega vitrijola v enem litru vode.

* Mleko pomaga proti čebelnemu piku. O tem piše nekdo v „Kamminer Kreiszeitung“: „Včeraj se je moj enoletni sin, ko baš nihče ni pazil nanj, priplazil k uljnjaku. Opikalo ga je kakih trideset čebel po glavi, obrazu, vratu in pet na desni roki, če tudi je žena moja hitro pritekla in ga proč odnesla. V strahu se domislim, da bi sveže mleko morda pomagalo proti čebelnemu piku. Žena moja je otroku glavo in vrat izmila s sladkim mlekom, jaz sem mu pa porval čebelna žela, potem sva ga obložila z robci, namočenimi z mlekom. Otok, ki je

nastal v prvih minutah, ni naraščal, temveč izginil čez nekaj ur. Že zvečer bil je otrok zdrav in vesel.“

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

119.

Utemeljenje države peruvanske; vladarska rod-bina in plemstvo.

Država peruvanska je bila ogromna, ko so Španjolci na njen svet stopili. Obsezala je celo pobrežje današnjih ljudovlad ekvadorske, peruvanske, bolivijske in večino čilske. V primeri s to neizmerno daljino pa je bila širina zelo neznatna, kakih 90 zemljepisnih milj, več skoro gotovo ne.

Peruvanska kraljevina je cvela uže štiri veke, preden je evropejska noga nanjo stopila. Ustanovil je to kraljevino neki Manko Kapak s svojo ženo Mamo Ozelo. Mislilo se je, da sta bila evropejskega rodu. Na to mnenje so prišli zato, ker se je po Ameriki pripovedalo in se še, da je neki evropejski rod, vozeč se nekdam po atlantskem morju, od viharja vržen bil na braziljsko obrežje, kjer se mu je ladja polomila, sam pa si življenje rešil.

Španjolski potopisci, ki so o Pisarovem času po Ameriki potovali, sporočajo nam, da so Peruvanci, vzlasti pa rod Inkovcev, bele kože in drugačnega ustroja, kakor drugi njihovi zemljaki. Edino ta rod, vele, nosi brado po evropejski, in nagiba bolj na evropejske navade, kakor pa na navade Braziljcev, Naragvancev ali Meksikancev. Razen tega nam sporočajo ameriške knjige, da so v starem času v Ameriko pripluli bradati pa s čudnim orožjem obloženi ljudje, in da so se najpreje v Peruvu naselili. Vele tudi, da so bili popreje vsi ljudje enaki, da se je pa naenkrat med njimi pokazal nek človek z ženo, ki je bil različen od drugih divjakov po velikosti in obličju, po hoji in po navadah, ki se je izdajal za solnčnega sina, ona pa za solnčevo hčer. Pokrajina, v katerej je ta dvojica bivala, pa je Kusko. Manko je zbral možake okolo sebe ter jih učil, kako se polje obdelava, kako obleka izgotavlja in hiše stavijo. Ozela pa je ženske učila presti, plesti in drugih ženskih opravil. Preprosti divjaki so se drage volje zbirali okolo svojih nebeških učiteljev, in tako je polagama nastalo mesto Kusko.

Zanesljivih in popolnih podatkov o državi peruvanskej pa nimamo. Znanih nam je 13 vladarjev po imenu preden so Španjolci Peruvansko podjarmili. S početka se je širila država peruvanska mirno, očetovsko vladanje prvih Inkovcev je privabljal okolna plemena,

da so drage volje stopila v vrejeno družbinsko življenje. Toda čim silnejša je postajala država, tem huje je pritiskala na sosede, postala je samosilska, in to s pretvezo da razširja omiko. Sredi 15. veka je slavni Topa Inka Jupanki razširil jej meje na jug preko Čilske, in sin njegov bojovni Huajna Kapak, prestopivši ravnik, pripojil jej je kraljevino kvitsko.

Med tem je Kusko bolje in bolje uspevalo, prvi dostojanstveniki državni so si postavili tu krasnih palač. Po vrhu je bilo Kusko tudi sveto mesto, v katerem je stal glavni tempelj solnca. Ta tempelj je s svojim velikolepjem nadkriljeval vse stavbe Novega sveta, katere so prastanovniki postavili. Proti navalom neprijateljskim je bilo mesto zavarovano z močno utrdbo, v katerej so bila pripravljena stanovanja za samega vladarja ob sili. Ta utrdba je bila s pozemnimi hodniki spojena z mestom, in ogromnim njenim razvalinam se še dandanes čudi, kdor jih ogleduje. Ne more si misliti, kako je narod ta, ki še ni poznaval naših pomagal mehaniških, mogel te velikanske klade zložiti. Podobnih utrdb je bilo po vsej državi, da so ob napadih neprijateljskih podajale varno zavetje braniteljem.

Država peruvanska je bila teokratiška monarhija. Na čelu jej je stal dedični vladar z rodu Inkovcev. Oblast njegova je bila absolutna, neomejena. On je dajal zakone, nastavljal in odstavljaj po svoji volji sodnike, nakladal davek, nabiral vojno, katerej se je navadno sam postavil na čelo. On je imel v roki vsa dostojanstva, vso moč, vsa prava.

Dedič prestoljev, vselaj prvorojeni sin prve žene kraljeve, šel je v nauke in odgojo k tako nazivanim amavtom, to je modrijanom. Učili so ga vzlasti premnogih obredov naboženskih, kakor tudi raznih vojaških predmetov. Za drugove je imel pri učenju sinove dostojanstvenikov s kaste Inkovcev. V šestnajstem letu se je moral dati na preskušnjo pod nadzorstvom nekotikih starejših in naprednejših Inkov. Kedar je skušnjo prestal, vstopil je med svétnike očetove, ali pa so ga pošiljali na vojsko pod nadzorstvom skušenih voditeljev.

Kakor so bili vsi člani rodu Inkovega visoko vzvišeni nad ostalo ljudstvo, prav tako je bil tudi nad Inkovce same vzvišen vladar. Niti najodličnejši Inkovci niso smeli stopiti predenj brez lahkega bremena na plečih na znak pokornosti. Dvorska etiketa je bila strogo umerjena. Vladar kot representant solnca, najvišega boga, stal je na čelu tudi duhovenstvu in vodil najvažnejše slavnosti naboženske.

Primerno tej vzvišenosti je bilo tudi življenje vladarjevo in sijajnost njegovih nastopov. Prekrasna obleka z najtanjšo volne je bila bogato prevezana z zlatom in dragimi kamni, v diademu sta tičala dva peresa od nekega redkega tiča, o katerem so trdili, da živi le po eden par, ki preskrbuje vladarja s tem lepoticjem.

Kedaj pa kedaj je potoval vladar v slavnem sprevodu po vsej državi, da se osebno prepriča o njenem stanju in vredbi. Nosili so ga v prekrasnem nosilu. Potrebne nosače ste dajali samo dve mesti, ali ta privilegij ni bila nobena čast, kajti sleharno nepazljivost in drugo temu tako so kaznovali s smrtjo. Pred vladarjem tako potujočim so stanovniki dotičnih krajev pometali ceste in pota, posipali s cvetjem, in prtljago njegovo od postaje do postaje prenašali. Vladar se je večkrat ustavil, kjer mu je kazalo, da je zaslišal osebe, ki so mu imele kaj povedati ali potožiti. Čez noč je ostajal vladar v posebnih gostilnah, ki so bile v ta namen na postajah postavljene, v večih mestih pa je počival v kraljevskih palačah, kakoršnih je bilo mnogo po vsej državi.

Te palače so bile nizke, ali razsežne. Sobe so bile male. Zidovi so bili od obdelanega kamna različne velikosti, strehe lesene ali slamnate. Od zunaj te palače niso bile vabljive, tem lepše so bile znotraj. Vse narodje v njih je bilo od zlata in srebra, tudi stene so bile bogato z zlatom in srebrom obložene. Sagi od najdražje slame so bili prostrti po tleh, in čreda služnikov s sosednih mest je čakala na migljaj vznešenega sina solnčevega, da ustreže vsakej njegovej želji.

No kdo bi se čutil izrednej potratnosti z dragimi kovinami, če pomisli, da so krile gore peruvanske toliko zlata v sebi, da skoro ni verjeti.

Vse zlato so znosili v kraljevske zakladnice. Imeli pa so ta čudni običaj, da so koj zaprli vse palače in vse v njih nasuto bogatstvo, kakor hitro je umrl vladar. Naslednik njegov si je moral staviti novih palač in nasuti novih zakladov. Peruvanci so namreč verovali, da bodo njihovi vladarji ustali od mrtvih, zato so jim ohranili vse zaklade z vsem narodjem. Pogreb vladarjev so ovršavali z veliko slavnostjo, pri katerej priliki so mu na grobu žrtvovali vse najpriljubnejše služnike in priležnice. Truplo vladarjevo so lepo mazili in položili v kripto glavnega templja v Kusku. Tu so stali pokojni vladarji po vrsti, kakor so umrli. Vsako leto na gotov dan so napravili sijajen pir na velikem trgu. Trupla pokojnih vladarjev so z velikim slavljem vzdignili s kripe in posadili med godovnjake za mizo, in vedli so se do njih s tako častjo in etiketo, kakor da so živi.

Plemstvo je bilo v Peruvancih više in niže. Više plemstvo so bili Inkovci, potomci vladarjev peruvanskih. Ker so pa vladarji peruvanski v razsežnej meri uživali svoje pravo mnogoženstva, zapustili so po sebi po sto dece, in zato se je zgodilo da so v kratkem času potomci kraljevske krvi se zelo namnožili. Vsi pa so uživali razsežnih in važnih svoboščin. Oni jedini so bili pripuščeni k višim uradom duhovenskim in svet-skim, in so stali na čelu vsej občinske in vojaške uprave države.

Niže plemstvo so bili načelniki podjarmljenih plemen, nazivali so jih kurakovi. Te so puščali na-

vadno v njihovem dostojanstvu, ali morali so o gotovih časih dohajati v glavno mesto, in pošiljati sinove svoje na odgojo in poduk. Dostojnost njihova je bila dedična, ali so bili podrejeni vladarjem pokrajinskim, kateri so bili izključno Inkovci. Navadno ljudstvo ni imelo nobenih osebnih pravic.

(Dalje nasl.)

Trgovinska in obrtniška zbornica.

(Dalje).

XI. Gospod zbornični svetnik Anton Klein poroča, da je c. kr. deželna vlada poslala zbornici ukaz Njega uzvišenosti gospoda ministra za uk in bogočastje, v katerem javlja, da se je glede na to, ker kranjska hranilnica bistveno gmotno podpira c. kr. strokovno šolo za umetno vezenje, dala ji pravico izvoliti si zastopnika v strokovne šole odbor s triletno službeno dobo.

Ob enem poziva c. kr. deželna vlada trgovsko in obrtniško zbornico na podlagi § 3. pravil, potrjenih za c. kr. strokovno šolo za umetno vezenje in čipkarstvo, da si izbere enega zastopnika za strokovne šole odbor. Ako je le mogoče, naj bi bil ta zastopnik isti, ki zastopa zbornico v šolskem odboru c. kr. strokovne šole za lesni obrt v Ljubljani. § 3. pravil določa, da je šola podrejena c. kr. ministerstvu za uk in bogočastje in da to svoje višje nadzorstvo izvršuje po političnem deželnem oblastvu.

Neposredno pa nadzoruje šolo šolski odbor, kateri obstoji iz župana mesta ljubljanskega ali njega namestnika, iz dveh od občine izvoljenih članov, iz jednega zastopnika kranjskega deželnega odbora, kranjske trgovske in obrtniške zbornice in kranjske hranilnice, potem iz treh od ministerstva za uk in bogočastje imenovanih članov in iz voditelja šole.

Službena doba traje tri leta in pravica voliti člane v šolski odbor traje le dotlej, dokler dotične korporacije dajo podpore.

Odsek je pritrdil mnenju c. kr. deželne vlade, da bi bilo najumestneje, ako bi bil zbornični zastopnik v odboru c. kr. strokovne šole za umetno vezenje in čipkarstvo isti, ki zastopa zbornico v odboru c. kr. strokovne šole za lesni obrt, in sicer radi tega, ker bode šolski odbor tem laže in hitreje razpravljal svoje stvari, ako bodo v odboru za obe šoli iste osebe.

Ker je zbornica poslala v odbor šole za lesni obrt gosp. podpredsednika svojega Miho Pakiča, nasvetuje odsek: Slavna zbornica izvoli naj v odbor za c. kr. strokovno šolo za umetno vezenje in čipkarstvo gospoda Miha Pakiča. — Predlog je bil sprejet.

XII. Gospod zbornični svetnik Ivan Baumgartner poroča, da je gospodarski odbor podobčine Hrib (občine Koprivnik) prosil, da se mu dovolita dva semnja za živino in blago, in sicer 20. aprila in 20. junija.

V Koprivniku samem sta vsako leto dva semnja, vendar misli gospodarski odbor hribski, da sta za občino Koprivnik dva semnja vsako leto zelo premalo, ker je tam živinarstvo zelo razvito in so prebivalci prisiljeni, goniti živino na prodaj na semnje v Kočevju in Črnomlju.

Koprivnik oddaljen je od Kočevja 18 km. in od Črnomlja 142 km. vendar daje prebivalcem občine Koprivnik tudi Planina, ki je od Koprivnika oddaljena 47 km. in v kateri sta vsako leto dva semnja za živino in blago, priliko, da morejo prodati svoje blago. Tudi Mozelj, kjer so trije, in Nemška Loka, ker sta vsako leto dva semnja za blago in živino, nista predaleč od Koprivnika.

V Črnomlju je na leto sedem in v Kočevji devet semnjev za blago in živino, in v vsem političnem okraji kočevskem je zdaj štiriinšestdeset semnjev na leto.

Proti dovoljenju semnja dne 20. aprila izreka se do semnja pravico imajoča mestna občina Novo Mesto, ker je o Jurjevem semnji dan v Novem Mestu, in tudi občina Stari Log, ki ima semanjsko pravico, izjavlja, da je nepotrebno ustanavljati ta semnja.

Kranjske kmetijske družbe glavni odbor izreka se proti dovoljenju zaradi tega, ker se ne more trditi, da bi ta semnja bila v korist tamošnjim kmetovalcem, ker se celo v občini, v kateri je Hrib, obdržavajo semnji, in ker bi ne pospeševali blagostanja ljudstva, ako bi pomnoževali semnje v teh s semnji preobloženih krajih, v katerih je obiskovanje semnjev postalo sport kmetškega prebivalstva.

C. kr. okrajno glavarstvo kočevsko priporoča prošnjo zaradi tega, ker bi ta semnja pospešila živinarstvo ter bi se tudi zemljiški pridelki laže razpečavali.

Ker je v okolici Hrib in Koprivnik vsako leto petindvajset semnjev za blago in živino, katerih dva sta v samem Koprivniku, to je očitno, da ni potrebe snovati novih semnjev v občini Koprivniku. Semnji dajejo prebivalcem rečene občine dosti prilike za nakup in prodajo, zaradi tega je tudi izjava občine Stari Log, da bi ta semnja bila odveč popolnoma opravičena.

Z ozirom na to predlaga odsek: „Slavna zbornica izreče naj se proti dovoljenju semnjev“. — Predlog je bil sprejet.

XIII. Gosp. zbornični svetnik Fran Omersa poroča o prošnji tržne občine Tržič, da bi se jej dovolilo napraviti v Tržiču javno tehtnico.

Tržič se mora šteti mej one kraje, katerih razmere so take, da se brezdvomno lahko trdi, da jim je javna tehtnica potrebna. Tržič leži ob veliki državni cesti, kjer se mnogo blaga prevaža in ni blizu nobene javne tehtnice. Tržič pa javno tehtnico tudi zelo potrebuje, ako bi se tudi ne oziralo na drugi promet, kakor samo na oni v Tržiču se vršeci. Promet v Tržiču je z ozirom na to velik, da je v tem trgu več tvornic in mnogo rokodelskih, trgovskih in dopuščanih obrtov, da so v Tržiču tržni dnevi in 4 semnji.